

УДК 339.138:005.33

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-22>**Пащенко О.П.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і підприємництва
Державного університету «Житомирська політехніка»***Васьківський О.П.***студент магістратури спеціальності «Менеджмент»
Державного університету «Житомирська політехніка»***Куліш Н.***студентка спеціальності «Менеджмент»
Державного університету «Житомирська політехніка»***Pashchenko Olha***PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Entrepreneurship,
Zhytomyr Polytechnic State University***Vaskivskij Oleksandr***Master's Degree in Management
Zhytomyr Polytechnic State University***Kulich Natalia***Student of Management specialty
Zhytomyr Polytechnic State University*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL ASPECTS OF EVALUATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT EFFICIENCY

АНОТАЦІЯ

У статті уточнено визначення поняття «ефективність менеджменту», визначено складники ефективності менеджменту підприємства. Узагальнено критерії та визначено систему показників оцінки ефективності менеджменту підприємства. Запропоновано під час оцінки результатів діяльності підприємства виділяти економічну, організаційну та соціальну ефективність менеджменту підприємства. Узагальнено напрями оцінки ефективності менеджменту підприємства. Розроблено модель оцінки ефективності менеджменту підприємства. Наголошено на необхідності проводити оцінку як керованої, так і керуючої системи, а також внутрішнього та зовнішнього складників ефективності менеджменту. При цьому потрібно враховувати, що метою оцінки ефективності менеджменту можуть бути: зміна стратегії розвитку, зміна напрямку діяльності або вдосконалення внутрішніх процесів.

Ключові слова: ефективність менеджменту, критерії оцінки ефективності менеджменту, показники оцінки ефективності менеджменту, фактори впливу на ефективність менеджменту підприємства, модель оцінки ефективності менеджменту підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье уточнено определение понятия «эффективность менеджмента», определены составляющие эффективности менеджмента предприятия. Освещены критерии и определена система показателей оценки эффективности менеджмента предприятия. Предложено при оценке результатов деятельности предприятия выделять экономическую, организационную и социальную эффективность менеджмента предприятия. Определены факторы, оказывающие влияние на эффективность менеджмента предприятия. Обобщены направления оценки эффективности менеджмента предприятия. Разработана модель оценки эффективности менеджмента предприятия. Отмечена необходимость проводить

оценку как управляемой, так и управляющей системы, а также внутренней и внешней составляющих эффективности менеджмента. При этом нужно учитывать, что результатами оценки эффективности менеджмента могут быть: изменение стратегии развития, изменение направления деятельности или усовершенствование внутренних процессов.

Ключевые слова: эффективность менеджмента, критерии оценки эффективности менеджмента, показатели оценки эффективности менеджмента, факторы влияния на эффективность менеджмента предприятия, модель оценки эффективности менеджмента предприятия.

ANNOTATION

The aim of the study is to clarify the concept «the efficiency of the management», to summarize the criteria of the efficiency of the management, to identify the factors that influence the effectiveness of management, to develop the model to evaluate the effectiveness of the company's management. The article clarifies the definition of «the efficiency of the management». Summarizing the conducted research, it is proposed to understand the term «the efficiency of the management» as the performance management activities, which can be expressed as method (measure) to achieve the ultimate objectives (goals) or the degree of use of potential possibilities of a certain company with optimal usage of resources for specifically-defined external conditions. That is, managerial work has a high executive level and quality of maturity, adaptability and rapid development. The components of effective management of the enterprise are identified. Overall, based on the basic control functions and strengths (capabilities) of the enterprise, effectiveness of management in practice can be expressed as. The criteria are generalized and the system of indicators to measure the effectiveness of the company's management is identified. It is proposed in the evaluation of the results of the company to highlight the economic, organizational and social effectiveness. The factors which influence the efficiency of enterprise management are determined, in particu-

lar: compliance with the interconnection of interests of all economic stakeholders: owners, managers, employees, suppliers; qualifications of managers and employees, their potential, professionalism, experience, knowledge and personal qualities; availability of the company's system of work organization, training and motivation, aimed at achieving high end results; development of material-technical base and technical equipment of the enterprise; the level of security of information, effective communication; developing organizational culture; manifestation of the social aspects of personnel, socio-psychological climate in the team. The directions of the assessment of efficiency of the enterprise management are generalized. A model of evaluating the efficiency of the enterprise management is elaborated. It is emphasized the need to evaluate both the managed and the management system, as well as the internal and external components of management effectiveness. It should be taken into consideration that the purpose of assessing the effectiveness of management can be: to change the development strategy, to change the direction of activity or to improve the internal processes.

Key words: effectiveness of management, criteria of evaluation of management effectiveness, indicators of evaluation of management effectiveness, factors of influence on the effectiveness of enterprise management, model of evaluation of enterprise management effectiveness.

Постановка проблеми. Перехід економіки України на ринкові відносини вимагає більш детального вивчення методів управління на рівні основної ланки господарювання – підприємства. Основним критерієм оптимального функціонування будь-якого підприємства в конкурентних умовах ринку є процес визначення, оцінки та забезпечення ефективності системи менеджменту цього підприємства. Це зумовлено необхідністю формування нових цілей, принципів та методів господарювання з метою задоволення нових потреб споживачів та вимог ринку.

Варто зазначити, що оцінка ефективності системи менеджменту підприємства передбачає процес інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства та становить основу для прийняття управлінських рішень з метою визначення стратегічних, тактичних та оперативних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти оцінки ефективності менеджменту підприємства досліджувалися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими, такими як С.М. Пилипенко [1], С.Т. Пілецька, Т.Ю. Коритько [2], Н.Ю. Подольчак [3], О.М. Рац [4], А.В. Холодницька [5], О.Ю. Щеглова [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Щодо визначення сутності та змісту категорії «ефективність менеджменту» серед науковців відсутній єдиний підхід. Крім того, залишається невирішеним питання щодо підбору оптимальних моделей та показників оцінки ефективності менеджменту.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є уточнення поняття «ефективність менеджменту підприємства», узагальнення критеріїв ефективності менеджменту, визначення факторів, що здійснюють вплив на ефективність менеджменту, розроблення моделі оцінки ефективності менеджменту підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом ефективність менеджменту підприєм-

ства відображає рівень вирішення поставлених завдань, досягнення цілей, місії підприємства та його здатність до життєдіяльності в конкурентному середовищі. Узагальнюючи проведені дослідження, під терміном «ефективність менеджменту» пропонуємо розуміти результативність управлінської діяльності, яка може бути виражена як спосіб (міра) досягнення кінцевих цілей (мети) або ступеня використання потенційних можливостей певного підприємства за оптимального використання ресурсів за конкретно-визначених зовнішніх умов. Тобто управлінська праця має високий виконавчий рівень та якісні параметри погашення зобов'язань, високу адаптивність і стрімкий розвиток. Загалом, спираючись на основні функції управління та сильні сторони (можливості) підприємства, ефективність менеджменту на практиці може бути виражена як:

- прийняття та реалізація якісних управлінських рішень;
- зменшення (оптимізація) величини витрат на управління та відсутність браку продукції;
- своєчасно-виконана виробнича програма підприємства;
- сформована потужна матеріально-технічна (виробнича) база;
- задіяна гнучка система управління запасами на складах підприємства;
- задіяний комплекс процедур набору та відбору кадрів;
- задіяна ефективна система мотивації праці персоналу;
- наявний у колективі сприятливий морально-психологічний клімат;
- добре налагоджена система комунікацій у межах трудового колективу підприємства та поза ним;
- реалізовані інноваційні та інвестиційні проекти, програми розвитку діяльності підприємства;
- зменшення кількості коротко- та довгострокових заборгованостей;
- укладені та затверджені міжнародні договори, проекти співтовариства підприємства;
- досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства;
- досягнення високого рівня інвестиційної привабливості підприємства;
- своєчасно видані та затверджені бюджет підприємства, річна, місячні та квартальні фінансові звітності обліку діяльності підприємства;
- задіяна розгалужена система маркетингових комунікацій (розширення зв'язків із громадськістю, піар, вдосконалена рекламна політика);
- розширення товарного асортименту продукції;
- задіяна оптимальна політика ціноутворення;
- розширення каналів розподілу (збуту) продукції (оптова, роздрібна торгівля, персональний продаж, виробництво на замовлення).

Оцінка ефективності менеджменту базується на певних критеріях і показниках. *Критерії ефективності* характеризують якісні сто-

рони процесу, його сутність; вони виражають якісні вимоги до ефективності управлінської діяльності.

Критерій ефективності повинен відповідати таким вимогам: повною мірою відображати результати господарської діяльності, фіксувати та вимірювати рівень досягнення поставленої мети; він традиційно формулюється як максимальне перевищення результатів над витратами ресурсів.

Як критерії оцінки ефективності менеджменту діяльності підприємства можуть виступати: прибутковість підприємства, якість продукції, рівень браку продукції, розміри та складники виробничої потужності, якість (ефективність) технології виробництва, ритмічність та безперервність виробничого циклу, виробничі плани використання ресурсів та устаткування, тип і вік обладнання, логістичні графіки поставки сировини і ресурсів, план збуту продукції, характеристики конкурентоспроможності продукції (надійність, транспортабельність, довговічність, безпечність); документація підприємства, норми праці, умови праці, режим роботи, відносини в колективі (працівник – працівник, керівник – підлеглий, керівник – колектив), плинність кадрів, рівень професійно-кваліфікаційної підготовки працівників (рівень фахової компетенції), своєчасність, обґрунтованість, оптимальність, правомірність, гнучкість прийнятих й реалізованих управлінських рішень; вимоги інвесторів та кредиторів, рівень ліквідності та платоспроможності, рівень рентабельності, рівень фінансової стійкості та ділової активності, співвідношення активів та зобов'язань (доходів та витрат), рівень експорту та імпорту продукції, калькуляція витрат підприємства; частка підприємства на ринку (імідж підприємства, громадські думки тощо, кон'юнктура ринку, темп зростання ринку, фаза (період) життєдіяльності підприємства, основні вимоги споживачів, якість маркетингових досліджень, рівень цін на відповідну продукцію, аналіз складників портфеля замовлень, складники номенклатури та асортименту продукції (ширина, глибина тощо), аналіз товароруху, фаза життєвого циклу товару, основні вимоги відбору постачальників та посередників, аналіз складників собівартості готової продукції, умови зберігання запасів продукції на складах, терміни постачання сировини й ресурсів та відвантаження готової продукції, незавершеного виробництва на склади, строки і терміни збуту готової продукції тощо.

Показники ефективності виражають кількісне співвідношення певних економічних величин, виражене переважно у вартісній формі. Для прикладу, показники фінансової стійкості виражають співвідношення власних і залучених коштів підприємства, характеризують рівень платоспроможності та кредитоспроможності підприємства. Фінансова стійкість передбачає те, що ресурси, вкладені у підприємниць-

ку діяльність, повинні окупитися за рахунок грошових надходжень від господарювання, а одержаний прибуток повинен забезпечувати самофінансування і незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування майна (активів).

Показники ділової активності характеризують динаміку ефективності виробничо-господарської діяльності загалом, прибутковість від реалізації продукції, валовий та чистий дохід від реалізації продукції, обсяги виробництва, рівень використання матеріальних і трудових ресурсів та ефективність використання основних засобів.

Показники оцінювання ефективності господарської діяльності виражають співвідношення отриманих результатів діяльності (загалом від операційної діяльності або від реалізації продукції) з величиною витрачених ресурсів підприємства відповідно до досягнутих цілей та інтересів власників.

Показники оцінки стану активів та зобов'язань характеризують величину використаних активів (майна) у матеріальній та нематеріальній (вартісній) формах, придбаних підприємством за рахунок власних або залучених ресурсів, з метою отримання прибутку; величину довгострокових і короткострокових заборгованостей підприємства у вартісній формі за певний минулий період, погашення якої, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Отже, система показників ефективності менеджменту повинна ґрунтуватися на зіставленні досягнутих підприємством результатів у їхньому вартісному еквіваленті з величиною управлінських зусиль. Зважаючи на те, що витрати стрибкоподібно зростають, процес слід розглядати у динаміці. Якщо у наступному після цього періоді істотно зросли обсяги виробництва та продажу продукції, збільшилася маса прибутку, то ефективність менеджменту відповідно підвищилася. Спрощено ефективність системи менеджменту визначається рівнем задоволення потреб працівників організації, споживачів та рівнем отриманих результатів.

Варто зауважити, що саме сформована керувана підсистема є результатом функціонування керуючої підсистеми. Тому результати керуючої підсистеми є фактично похідними від функціонування системи менеджменту.

З практичного погляду категорію «ефективність менеджменту» необхідно розглядати в різних аспектах із метою більш детального усвідомлення складності проблем і різноманітності критеріїв ефективності. Насамперед під час оцінювання результатів діяльності виділяють економічну, організаційну та соціальну ефективність менеджменту підприємства.

Економічна ефективність менеджменту відображає: ступінь використання матеріальних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів; виробництво продукції відповідної вартості за

найменших витрат. Вона виражається показниками результативності виробничо-господарської діяльності, такими як рентабельність підприємства, основних засобів, оборотних активів, обсяг виготовленої продукції, величина прибутку, фондвіддача, трудомісткість, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт зносу основних засобів, рівень ліквідності, рівень ризику тощо.

Організаційна ефективність менеджменту характеризує: якість організаційної структури підприємства; якість системи її управління; реакцію системи управління на конфлікти, стреси, організаційні зміни; якість прийнятих та реалізованих управлінських рішень. Цей вид ефективності оцінюється за показниками рівня централізації функцій управління, співвідношення чисельності управлінських працівників між різними рівнями управління, питомою вагою керівників у загальній чисельності апарату управління.

Соціальна ефективність менеджменту відображає: відповідність витрат і соціальних результатів діяльності підприємства цілям і соціальним інтересам суспільства; вплив на процеси формування професійних характеристик та якостей працівників, керівників; формування корпоративного духу та відповідного психологічного клімату в колективі; атмосферу захищеності та причетності до цілей організації; результат впливу економічних заходів на формування професійного життя і досвіду працівників. Соціальну ефективність менеджменту можна оцінити за такими групами показників, як:

- показники, що відображають соціально-культурну сферу діяльності підприємства (рівень умов праці, рівень трудової дисципліни, рівень стабільності кадрів, рівень соціального страхування, динаміка зростання заробітної плати, відсутність загрози втратити роботу);

- показники, що відображають ступінь (міру) досягнення виробничо-господарських результатів діяльності та задоволення основних вимог функціонування ринку (продуктивність праці, рівень задоволення потреб споживачів, кількість вчасно наданих клієнтських замовлень).

Усі види ефективності пов'язані між собою та взаємозумовлені: підвищення економічної ефективності сприяє зростанню інших видів ефективності; соціальна ефективність поєднує властивості економічної та організаційної ефективності та спрямована на повне задоволення потреб працівників. Варто звернути увагу й на те, що кінцевий результат будь-якого виду ефективності менеджменту підприємства прямо або опосередкованого залежить від зміни багатьох факторів, проявів діяльності підприємства. Визначено, що основними факторами, які впливають на ефективність менеджменту підприємства, є:

- дотримання взаємозв'язку інтересів всіх учасників господарської діяльності: власників, менеджерів, співробітників, постачальників;

- кваліфікаційні якості менеджерів і співробітників підприємства, їхній потенціал, професіоналізм, досвід, знання та особисті якості;

- наявність на підприємстві системи організації праці, навчання і мотивації персоналу, що спрямована на досягнення високих кінцевих результатів;

- розвиток матеріально-технічної бази, технічної оснащеності підприємства;

- рівень забезпеченості інформацією, ефективні комунікації; розвиток організаційної культури;

- прояв соціальних аспектів діяльності персоналу, соціально-психологічний клімат у колективі.

Варто зазначити, що оцінка ефективності менеджменту підприємства буде на виході неповною (неточною) без аналізу показників ефективності за напрямками його діяльності, спираючись на основні потенціали функціонування підприємства (табл. 1).

Оцінка ефективності менеджменту підприємства являє собою метод визначення результативності господарської діяльності підприємства та його підрозділів на основі системи показників з метою розрахунку ступеня виконання поставлених завдань. Оцінка ефективності характеризує ефективний інструмент інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності підприємства і може бути використана як для стратегічних, так і для тактичних цілей. У теорії та практиці управлінської науки виділяють декілька методичних підходів до оцінки ефективності менеджменту підприємства, таких як: традиційний, багаточинниковий, математичний, ергонометричний, оцінка ефективності діяльності на основі концепції *Perfomence Management*, інтегральний, рівневий.

Проведені дослідження свідчать про те, що система поглядів на підходи щодо оцінювання ефективності менеджменту підприємства зазнала суттєвих змін з огляду на впровадження нових методів менеджменту, які постійно оновлюються та ускладнюються, здатні адаптуватися під мінливі умови зовнішнього середовища.

У результаті на практиці це може привести до низки перешкод у їхньому впровадженні на підприємствах, таких як: труднощі в розумінні глобальних та національних проблем економіки для розрахунків показників, проблеми отримання первинної інформації, низький рівень підготовки персоналу для проведення необхідних розрахунків показників, нерозуміння керівниками необхідності застосування (впровадження на практиці) нових методів та підходів до оцінки ефективності діяльності підприємства [1].

Управлінська наука виділяє велику кількість методів оцінки ефективності менеджменту, але є лише обмежена кількість конкретних інструментів їх реалізації.

Проаналізувавши проведені дослідження з'ясовано, що практичного використання набули тільки деякі із вище перерахованих методів, зокрема: матричний метод, метод аналітичної геометрії і метод оцінки ефективності

Таблиця 1

Напрями оцінки ефективності менеджменту підприємства

№ з/п	Складова потенціалу підприємства	Напрями оцінки ефективності менеджменту підприємства
1.	Виробнича	Ефективність використання засобів праці; ефективність використання виробничого устаткування, ефективність технології виробництва, ефективність використання незавершеного виробництва, ефективність управління запасами на складах, ефективність управління МТЗ, ефективність ритмічності й рівномірності виробництва, ефективність виробничої потужності, результативність оперативно-календарного планування, результативність стратегічного й оперативного виробничого контролю.
2.	Трудова	Результативність прояву сприятливого морально-психологічного клімату, ефективність роботи апарату управління, ефективність роботи згуртованого трудового колективу, ефективність комунікаційних процесів, ефективність використання робочої сили, результативність оперативного кадрового контролю, результативність стратегічного кадрового контролю.
3.	Організаційна	Ефективність реалізації інноваційних проєктів, ефективність реалізації інвестиційних проєктів, ефективність реалізації комерційних проєктів, ефективність впроваджених бізнес-планів, ефективність впроваджених проєктів розвитку підприємства, результативність оперативного контролю, результативність стратегічного контролю.
4.	Фінансова	Ефективність бюджетування, ефективність ліквідності, ефективність фінансової стійкості, ефективність ділової активності, ефективність використання активів та зобов'язань, ефективність використання власного та залученого капіталу, результативність операційної діяльності, результативність оперативного фінансового контролю, результативність стратегічного фінансового контролю.
5.	Ринкова	Ефективність конкурентоспроможності, ефективність попиту і пропозиції продукції, ефективність маркетингових досліджень, ефективність маркетингових комунікацій, аналіз товарної політики, аналіз політики розподілу, результативність оперативного маркетингового контролю, аналіз збуту продукції, результативність стратегічного маркетингового контролю, результативність стратегічного маркетингового контролю, аналіз цінової політики.

Джерело: узагальнено авторами на основі проведених досліджень

формування фінансових результатів. Матричний метод, метод аналітичної геометрії характеризуються наявністю повного набору інструментарію і методичного забезпечення, а метод оцінки ефективності формування фінансових результатів характеризує ефективність управління на стадії формування фінансових результатів [2].

Отже, для того, щоб процес здійснення оцінки ефективності менеджменту підприємства виявився результативним на практиці, він повинен відповідати низці принципів, зокрема бути комплексним та інтегрованим:

Принцип 1. Оцінка ефективності системи менеджменту підприємства повинна бути комплексною та інтегрованою. Тобто процес оцінки координується вищим керівництвом, кожний працівник розглядає оцінку ефективності як частину обов'язків. Безпосередня участь працівників у розробленні місії, стратегій та цілей організації. Відповідно до встановленої місії та цілей менеджер розглядає ефективність власних рішень та дій.

Принцип 2. Оцінка ефективності системи менеджменту організації є процесом безперервним.

Принцип 3. Оцінка повинна носити збалансований характер. Тобто ефективність оцінюється з різних позицій (споживачів, менеджерів, акціонерів, суспільства тощо) з урахуванням політики діяльності підприємства.

Принцип 4. Ефективність слід вимірювати з урахуванням чинника часу, тобто оцінюючи минулі, поточні та майбутні результати.

Принцип 5. Трансформація внутрішнього і зовнішнього середовища, дія сукупності суб'єктивних та об'єктивних чинників вимагають застосування динамічних моделей з урахуванням чинника економічного ризику для отримання адекватних результатів оцінки ефективності систем менеджменту підприємств [3].

Враховуючи все вищезазначене, авторами розроблено модель оцінки ефективності менеджменту підприємства (рис. 1).

Залежно від характеру процесу оцінки ефективності менеджменту підприємства об'єктом оцінки можуть бути: менеджмент загалом (система, організація, методи), структура менеджменту, рівень використання управлінської праці, ефективність роботи структурних підрозділів тощо. Менеджмент і його ефективність залежить від особливостей галузі (виробництва), технічної оснащеності (забезпеченості інструментами та устаткуванням), видів і типів технологічних процесів, масштабів, рівня спеціалізації виробництва, виду продукції, кваліфікації кадрів.

Висновки. Отже, для реалізації ефективної оцінки менеджменту підприємства необхідно проводити оцінку як керованої, так і керуючої системи, а також внутрішньої та зовнішньої складової. При цьому потрібно враховувати, що метою оцінки ефективності менеджменту можуть бути: зміна стратегії розвитку, зміна пряму діяльності або удосконалення внутрішніх процесів.

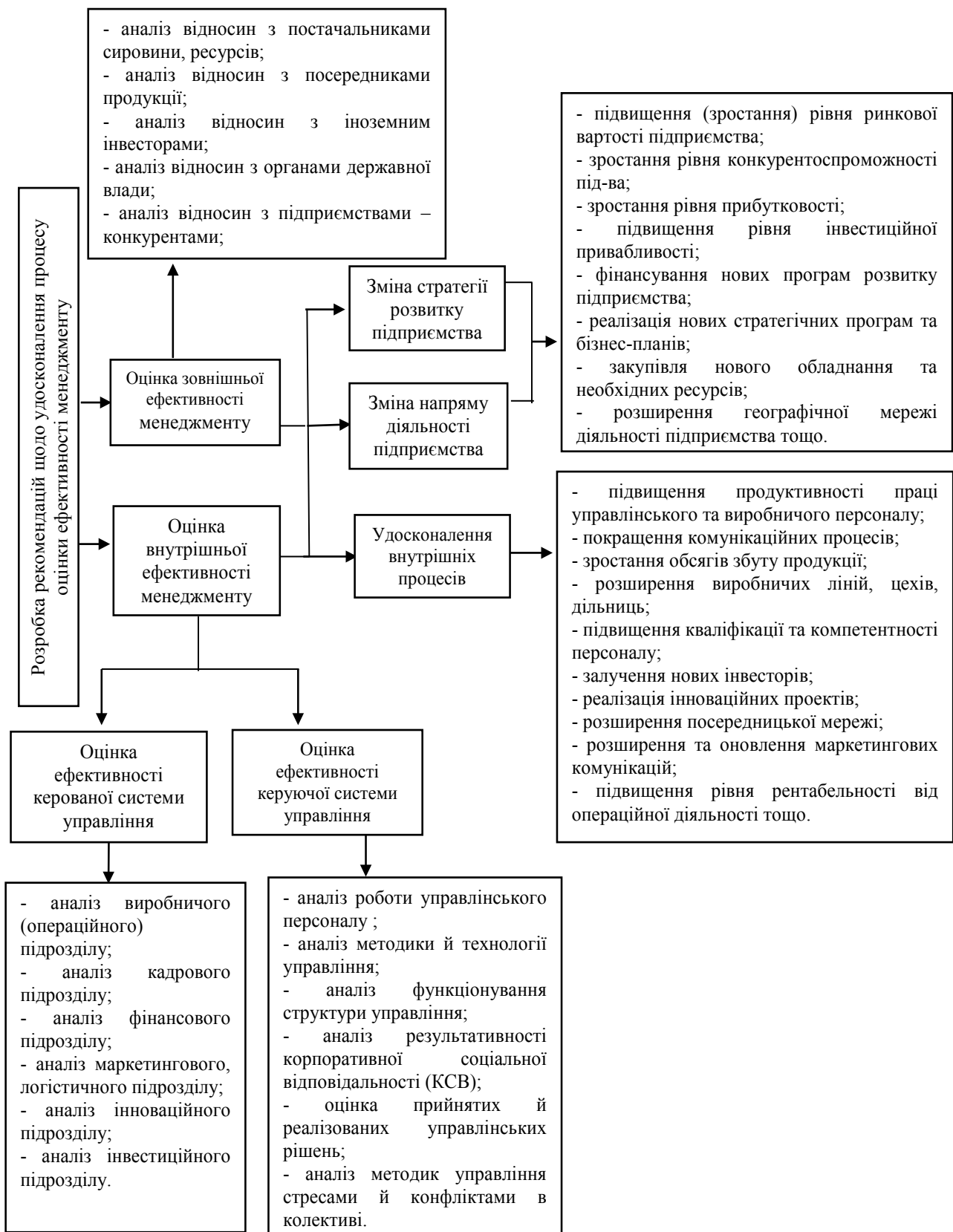

Рис. 1. Модель оцінки ефективності менеджменту підприємства

Джерело: розробка авторів

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 452–456. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/94.pdf> (дата звернення: 23.01.2020).
2. Пілецька С.Т., Коритко Т.Ю. Ефективність управління підприємством, підходи та методи щодо її оцінки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5(67). С. 100–106. URL: http://psae-jml.nau.in.ua/journal/5_67_2018_ukr/17.pdf (дата звернення: 23.01.2020).
3. Подольчак Н.Ю. Принципи та аспекти оцінки ефективності систем управління організацій. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/8904/1/24.pdf> (дата звернення: 28.01.2020).
4. Рац О.М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». *Економічний простір : Зб. наук. праць*. 2008. № 15. С. 275–285.
5. Холодницька А.В. Актуальні аспекти підвищення соціальної ефективності управління. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2012. № 4(16). С. 159–162.
6. Щеглова О.Ю. Ефективність управління підприємством та підходи до її визначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. Ч. 2. С. 186–190.

REFERENCES:

1. Piliipenko S.M. (2016) Teoretichni zasady ocinki efektyvnosti diyal'nosti pidpriemstva [Theoretical ambush of an estimation of efficiency and effectiveness of business]. *Global'ni ta nacional'ni problemi ekonomiki* [Global and national economic problems] (electronic journal), vol. 10, pp. 452–456. Aviable at: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/94.pdf> (accessed: 23.01.2020).
2. Pilecka S.T., Koritko T.Yu. (2018) Efektivnist' upravlinnya pidpriemstvom, pidhodi ta metodi shchodo ii ocinki. *Problemi sistemnogo pidhodu v ekonomici* [Problems of systemic approach to economy] (electronic journal), vol. 5(67), pp. 100–106. Aviable at: http://psae-jml.nau.in.ua/journal/5_67_2018_ukr/17.pdf (accessed: 23.01.2020).
3. Podol'chak N.Yu. Principi ta aspekty ocinki efektyvnosti sistem upravlinnya organizacij. Aviable at: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/8904/1/24.pdf> (accessed: 28.01.2020).
4. Rac O.M. (2008) Vznachennya sutnosti ponyattya «efektivnist' funkcionuvannya pidpriemstva» [Vzneshennya sutnosti understanding «the effectiveness of the function of the enterprise». *Economy simple*, № 15, pp. 275–285.
5. Holodnic'ka A.V. (2012) Aktual'ni aspekty pidvishchennya social'noi efektyvnosti upravlinnya [Actual aspects of social and social efficiency management]. *Scientific Bulletin of the ChSEU*, № 4(16), pp. 159–162.
6. Shcheglova O.Yu. (2017) Efektivnist' upravlinnya pidpriemstvom ta pidhodi do ii vznachennya [Efficiency of enterprise management and approaches to its definition]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, vol. 12, part 2, pp. 186–190.